

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษา เรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นโสด รูปแบบการใช้ชีวิตโสด และ ปัจจัยสนับสนุนการใช้ชีวิตโสด : ศึกษาเฉพาะสตรีโสด อายุ 25 - 50 ปี ในกรุงเทพมหานครนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาตามแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการใช้ชีวิตโสดของสตรี
2. แนวคิดเกี่ยวกับการเชื่ออำนาจในตน
3. ทฤษฎีการเห็นคุณค่าในตนเอง
4. แนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติต่อการสมรสและการใช้ชีวิตโสด
5. แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคม
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการใช้ชีวิตโสดของสตรี

1. ความหมายของคำว่า "โสด"

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525) ให้ความหมายของคำว่า โสด ว่า หมายถึง เดี่ยว โดด ไม่มีคู่ ยังไม่มีสามี หรือ ภรรยา และ สตรีโสด หมายถึง สตรีที่ยังคงดำรงชีวิตโสดในปัจจุบันและไม่เคยสมรสมาก่อน

สำลี ทองซิว (2530) ให้ความหมายของคำว่าโสดในความหมายที่กว้างขึ้นว่า หมายถึง ผู้ที่ยังไม่แต่งงาน อยู่คนเดียว ยังไม่มีคู่ หรือผู้ที่เคยแต่งงานมาแล้ว และหย่าเรียบร้อยแล้ว จึงเป็นคนเดี่ยว โดด ไม่มีคู่ เป็นคนโสดไปโดยปริยาย

การเป็นโสดจึงหมายถึงการอยู่คนเดียว ไม่มีคู่ในปัจจุบัน ซึ่งบุคคลนั้นอาจจะเคยสมรสมาก่อนหรือไม่ก็ได้ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้จะได้นำมากำหนดความหมายของการเป็นโสดว่า หมายถึง ผู้ที่อยู่คนเดียวในปัจจุบัน ไม่มีคู่ ทั้งที่ไม่เคยสมรสมาก่อน และผู้ที่เคยสมรส คนโสดในที่นี้จึงไม่รวมผู้ที่มีสถานภาพสมรสโสด แต่มีคู่ครองแล้ว ทั้งโดยเปิดเผยและไม่เปิดเผย

2. แนวความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับผู้ที่เป็นโสด

ตามทฤษฎีพัฒนาการของมนุษย์ เมื่อบุคคลเติบโตเข้าสู่วัยรุ่นแล้ว จะเริ่มมีความสนใจในเรื่องต่าง ๆ หลากหลายมากขึ้น ได้แก่ (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2540 : 361 - 362)

ความสนใจการศึกษา เนื่องจากเด็กวัยรุ่นมีความต้องการด้านอาชีพและการวางแผนในอนาคต

ความสนใจช่วยเหลือบุคคลอื่น เนื่องจากเด็กวัยรุ่นกำลังเรียนรู้ที่จะกระทำการโดยคำนึงถึงผู้อื่นมากกว่าตนเองมากขึ้น

ความสนใจกิจกรรมสร้างสรรค์ เนื่องจากวัยนี้มักมีความสนใจสิ่งใหม่ ๆ เพื่อช่วยระบายความเครียดในการปรับตัวของวัยรุ่น

ความสนใจวัฒนธรรมประเพณี เนื่องจากระยะของการเป็นวัยรุ่น เด็กมักจะเห็นความสำคัญของวัฒนธรรม ประเพณี ที่มีต่อบุคคลและสังคมส่วนรวม

ความสนใจในศาสนา ปรัชญา อุดมคติ เนื่องจากเด็กวัยรุ่นเป็นวัยที่มีการเสาะแสวงหาหลักการในการแก้ความทุกข์ทางจิตใจ และแนวทางดำเนินชีวิตอย่างผู้ใหญ่

ความสนใจในเพื่อนสนิทต่างประเทศ สืบเนื่องมาจากทางกายบรรลุนิติภาวะทางเพศ ซึ่งเริ่มในวัยแรกรุ่น และความต้องการดำเนินชีวิตอย่างผู้ใหญ่ ขึ้นของพัฒนาการในด้านความสัมพันธ์กับคนต่างประเทศที่เลยความเป็นเพื่อนไปแล้วนั้น อาจแบ่งเป็น 3 ชั้น ตามลำดับคือ

ชั้นที่ 1 ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเพราะความรู้สึกอยากแข่งขัน เพื่อต้องการทัดเทียม แบบนี้ไม่สู้จะยั่งยืน ไม่ต้องการความเข้าใจมากนัก เป็นแบบเล่นสนุกชั่วคราว

ชั้นที่ 2 ชั้นเลือก ค่อนข้างจะเลือกเฟ้นและจริงจังขึ้นบ้าง

ชั้นที่ 3 ชั้นแนใจ สัมพันธภาพค่อนข้างแน่นแฟ้นจริงจัง

ความสนใจและความสนิทสนมกับเพื่อนต่างประเทศนี้อาจยั่งยืนไปจนกระทั่งแต่งงานจริงจัง หรือเลิกร้างในระยะวัยผู้ใหญ่ก็ได้

นอกจากนั้น ตามทฤษฎีพัฒนาการตลอดช่วงชีวิตของอีริกสัน (Erikson, 1968 อ้างใน นพมาศ ธีรเวคิน, 2540 : 107) ซึ่งได้แบ่งพัฒนาการของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตายเป็น 8 ชั้น ชั้นที่ 1 - 4 เป็นชั้นพัฒนาการในวัยเด็ก ชั้นที่ 5 เป็นพัฒนาการของวัยรุ่น และชั้นที่ 6 - 8 เป็นพัฒนาการในวัยผู้ใหญ่ จนถึงวัยสูงอายุ ซึ่งในชั้นที่ 6 จะอยู่ในช่วงที่มนุษย์เป็นวัยรุ่นจนถึงวัยผู้ใหญ่ตอนต้น เป็นช่วงวัยของการสร้างมนุษย์สัมพันธ์อันใกล้ชิด (Intimacy) เด็กจะวิงหาความสัมพันธ์ การร่วมกันและการเป็นพวกเดียวกัน และพร้อมที่จะรับผิดชอบต่อความสัมพันธ์ทั้งหลาย ถึงขั้นยอมเสียสละสิ่งที่มีอยู่ เป็นครั้งแรกที่คนรุ่นนี้จะมีความสัมพันธ์ทางเพศ จะรู้จักให้

ความรักกับผู้อื่นและตอบสนองต่อการได้รับความรัก มีความสุขในการแบ่งปันความรักซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่การมีความสัมพันธ์กับบุคคลในลักษณะอื่น ๆ เช่น การแต่งงาน (Marriage) การอยู่ร่วมกันโดยไม่มี การแต่งงาน (Cohabitation) การใช้ชีวิตร่วมของคู่สัมพันธ์ที่เป็นเพศเดียวกัน (Homosexuality) ในทางกลับกัน หากเด็กมีพัฒนาการไม่เป็นไปตามขั้นตอน เด็กวัยนี้อาจจะชอบอยู่คนเดียวโดยไม่มีข้อมือผูกพันกับใครคนใดคนหนึ่ง และพัฒนาไปสู่การมีชีวิตโสด (Singlehood) ต่อไป (Lefrancois, 1984 : 418 อ้างใน รัชณี เบญจรัตน์, 2537 : 17)

นอกจากนั้น อีริค ฟรอมม์ (Erich Fromm อ้างใน ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2539 : 88) ยังเชื่อว่ามนุษย์ยังต้องเผชิญกับความอ้างว้างเดียวดาย ซึ่งมาจากสาเหตุหลายประการ เช่น การที่มนุษย์อยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ต้องพบกับสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ หรือ เทคโนโลยี และวัตถุใช้สอยสมัยใหม่ ทำให้ต้องแยกตนห่างเหินจากธรรมชาติและมีความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ น้อยลง ฯลฯ จึงกล่าวว่าการแก้ไขความรู้สึกอ้างว้างของมนุษย์ทำได้โดยการสร้างสัมพันธ์ภาพกับเพื่อนมนุษย์บนรากฐานความรักสร้างสรรค์ (Productive Love) ซึ่งได้แก่ความเอื้ออาทรต่อกัน ความรับผิดชอบต่อกันและกัน ความนับถือซึ่งกันและกัน และความเข้าใจซึ่งกันและกัน

จากแนวคิดต่าง ๆ ที่กล่าวมา มนุษย์จะต้องมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ตามการเติบโตของช่วงอายุ ซึ่งเมื่อถึงวัยอันควร บุคคลเพศต่างกั นมักนิยมที่จะเลือกผู้ที่จะมาอยู่ร่วมกันโดยการสมรส แต่กลับมีกลุ่มบุคคลจำนวนมากขึ้นที่ไม่ตัดสินใจแต่งงาน และหันมาครองชีวิตโสดแทนในปัจจุบัน

3. รูปแบบของการเป็นโสด

ชัชสุนี สุชีลวรรณ (2528 : 43 - 45 อ้างถึง Peter J. Stein, 1981) ศึกษาความคิดเกี่ยวกับตนเองของสตรีโสด ได้จัดแบ่งรูปแบบของการเป็นโสดตามลักษณะที่แตกต่างกันในด้าน การตัดสินใจของกลุ่มประชากรที่อยู่เป็นโสด โดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม คือ

กลุ่มแรก กลุ่มที่สมัครใจจะอยู่เป็นโสดเพียงชั่วคราว เป็นกลุ่มที่ไม่เคยแต่งงานมาก่อน และมีความต้องการที่จะเลื่อนระยะเวลาแต่งงานออกไปอีกช่วงระยะเวลาหนึ่ง รวมทั้งกลุ่มที่หย่าร้างและยังไม่ต้องการที่จะแต่งงานอีกครั้งในช่วงระยะเวลานี้

กลุ่มที่สอง กลุ่มที่สมัครใจจะอยู่เป็นโสดโดยถาวร แบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ คือ

- กลุ่มที่ไม่เคยแต่งงานมาก่อน และรู้สึกพอใจมากกับการตัดสินใจเลือกที่จะอยู่
ในสถานะเช่นนี้

- กลุ่มที่เคยแต่งงานมาก่อนและไม่คิดจะแต่งงานอีก

- กลุ่มที่มีเหตุผลที่ตรงข้ามกับแนวความคิดการแต่งงาน เช่น การอยู่ด้วยกันฉันสามีภรรยาแต่ไม่ได้แต่งงานกัน

กลุ่มที่สาม กลุ่มที่เป็นโสดเพียงชั่วคราวโดยที่ไม่ได้สมัครใจที่จะอยู่เป็นโสด เป็นคนโสดที่ยอมรับค่านิยมในการแต่งงานและต้องการที่จะแต่งงานในช่วงระยะเวลาหนึ่ง แบ่งออกเป็น

- กลุ่มที่ยังไม่เคยแต่งงานมาเลย ซึ่งไม่ต้องการจะอยู่เป็นโสด และพยายามมองหาคู่ครองอยู่ตลอดเวลา

- กลุ่มที่ไม่เคยแต่งงานมาเลย ซึ่งแต่ก่อนไม่สนใจที่จะแต่งงาน แต่ปัจจุบันนี้กำลังมองหาคู่ครองและต้องการจะแต่งงาน

- กลุ่มที่เพิ่งเป็นหม้ายหรือหย่า ซึ่งต้องการที่จะแต่งงานใหม่อีกครั้ง

กลุ่มที่สี่ กลุ่มที่เป็นโสดโดยถาวร โดยที่ไม่ได้สมัครใจที่จะอยู่เป็นโสด แบ่งเป็น

- ผู้ที่ไม่เคยแต่งงานมาก่อนและมีอายุมากแล้ว และต้องการที่จะแต่งงานแต่หาคู่ครองไม่ได้

- กลุ่มที่เป็นหม้ายและหย่าร้าง ที่ต้องการจะแต่งงานอีกครั้งแต่หาคู่ครองไม่ได้ ลักษณะรูปแบบของคนโสดที่กล่าวมา อาจสรุปเป็นแผนภูมิ ดังนี้ (แผนภูมิที่ 2.1)

แผนภูมิที่ 2.1

แสดงลักษณะรูปแบบการเป็นโสด

4. สาเหตุของการอยู่เป็นโสด

คุนน์ (Kuhn, 1955 อ้างใน รัตติกร สุনারทพิน, 2536 : 12) ได้ทำการศึกษาและรวบรวมเหตุผลสำคัญที่เป็นปัจจัยที่ทำให้บุคคลไม่ได้เข้าสู่การแต่งงานตามธรรมชาติของเขามีดังนี้

1. มีทัศนคติต่อต้านการแต่งงาน โดยที่ทัศนคตินี้มีสาเหตุเนื่องมาจากการรับประสบการณ์มาตั้งแต่วัยเด็ก ที่ได้พบได้เห็นปัญหา และความยุ่งยากในชีวิตสมรสของครอบครัวบิดามารดา
 2. มีความผิดปกติทางเพศ มีความรักในเพศเดียวกัน
 3. การมีความรู้สึกที่จริงแน่นอยู่กับบิดามารดา ลักษณะดังกล่าวนี้จะเกิดขึ้นในกรณีที่เด็กได้รับความประทับใจในบทบาทของบิดามารดา จนกระทั่งไม่เกิดความนิยมในผู้อื่น และมีความคิดว่าจะไม่มีผู้ใดปฏิบัติต่อตนได้ดีทัดเทียมกับสิ่งที่ตนได้รับจากบิดามารดา
 4. มีความผิดปกติทางกายภาพ เช่น สุขภาพอนามัยหรือร่างกายไม่เอื้ออำนวยให้เข้าสู่การมีชีวิตแต่งงาน
 5. ปัจจัยอันเนื่องมาจาก ขาดลักษณะดึงดูดประทับใจ การที่ไม่มีรูปร่างหน้าตาหรือบุคลิกลักษณะดึงดูดใจเพศตรงข้าม
 6. ไม่ต้องการและเต็มใจที่จะรับผิดชอบชีวิตครอบครัว ความรับผิดชอบในครอบครัวจะเกิดขึ้นต่อเมื่อ สามีภรรยา ได้รับบทบาทใหม่ในการก้าวเข้าสู่การเป็นครอบครัว โดยทั้งสามีและภรรยาต่างก็จะต้องมีบทบาทใหม่ตามสถานภาพใหม่นั้นด้วย
 7. ไม่สามารถที่จะหาคนที่ถูกใจมาเป็นคู่ชีวิตได้
 8. ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจอาจเป็นปัญหาและไม่สามารถที่จะเอื้ออำนวยต่อการเลือกคู่ครองได้
 9. มีความมุ่งมั่นอยู่เฉพาะหน้าที่การงาน โดยที่บางคนมุ่งหวังที่จะสร้างความสำเร็จให้แก่ชีวิตในด้านหน้าที่การงานเป็นประเด็นหลักในชีวิตเสียก่อน จึงทำให้ระยะเวลาในการเลือกคู่ครอง และมองหาคนที่ถูกใจล่วงเลยมามาก โอกาสที่จะพบเพศตรงข้ามที่ถูกใจและเหมาะสมกับตนเองจึงมีโอกาสน้อยตามระยะเวลาที่ล่วงเลยมา
 10. ไม่มีโอกาสพบปะเพศตรงข้ามที่ถูกใจ เช่น หน้าที่การงานบางอย่างไม่เอื้ออำนวยให้พบปะเพศตรงข้ามได้มากนัก รวมทั้งการศึกษาที่ต่อเนื่องมาจนพ้นวัยที่จะมองหาคู่ครอง
- นอกจากนั้น เบลล์ (Bell, 1975 : 158 - 166 อ้างใน รัตติกร สุনারทพิน, 2536 : 14) ได้แบ่งเหตุผลที่บุคคลไม่ได้เข้าสู่การแต่งงานออกเป็น 3 ปัจจัยด้วยกัน คือ

1. ปัจจัยด้านการเริ่มความสัมพันธ์ ได้แก่

- ไม่มีโอกาสพบคนที่ถูกใจ
- ไม่มีความสามารถในการเกี้ยวพาราสี
- ไม่สามารถที่จะเลือกบุคคลใดบุคคลหนึ่งมาเป็นคู่ชีวิตได้
- ขาดลักษณะดึงดูดประทับใจ
- มีปัญหาทางด้านสุขภาพร่างกายและสุขภาพจิต
- มีความชอบในเพศเดียวกัน

2. ปัจจัยด้านการแต่งงานและมีครอบครัว

- ไม่มีเหตุผลที่จะต้องแต่งงาน เช่น มีความรู้สึกขาดแรงจูงใจที่จะมองหาคู่ครอง การที่จะมีอาชีพและหาเลี้ยงตนเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพาคนอื่น ฯลฯ
- มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการแต่งงาน เช่น ประสบการณ์ในวัยเด็กที่ได้พบเห็นความทุกข์ของบิดามารดา และคนอื่นๆ ไป
- ไม่ต้องการจะรับผิดชอบในชีวิตครอบครัว
- ยังต้องมีภาระในการเลี้ยงดูผู้อื่น เช่น บิดามารดา พี่น้อง ฯลฯ
- ยังติดแน่นอยู่กับครอบครัว คิดว่าไม่มีที่ใดจะมีความสุขและอบอุ่นไปกว่าการอยู่ในครอบครัวของตนเอง (บิดามารดา)

3. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม

- ต้องการที่จะทำหน้าที่การทำงานที่ตนเองต้องการให้ประสบผลสำเร็จสูงสุด
- ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และความพร้อมที่จะตั้งครอบครัวใหม่
- ปัจจัยทางด้านชั้นทางสังคม ชั้นทางสังคมที่แตกต่างกัน อาจทำให้บุคคลไม่สามารถที่จะใช้ชีวิตร่วมกันได้
- พื้นเพของเชื้อชาติที่แตกต่างกัน ความแตกต่างกันในเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ย่อมทำให้มีความแตกต่างกันในด้านของวัฒนธรรมและศาสนา พื้นเพของวัฒนธรรมที่ต่างกันย่อมจะเป็นอุปสรรคสำคัญยิ่งต่อการแต่งงาน
- ลักษณะของอาชีพที่ไม่เอื้ออำนวยให้เข้าสู่การแต่งงาน เช่น นักบวช หรือผู้ที่ยึดมั่นและประกาศตนเพื่อที่จะช่วยเหลือกิจการทางด้านศาสนา

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ปัจจัยที่ทำให้บุคคลตัดสินใจใช้ชีวิตโสด ทั้งโดยสมัครใจและไม่สมัครใจ ทั้งด้านจิตใจ อันได้แก่ ทัศนคติต่อการแต่งงาน แรงจูงใจในการแต่งงาน ซึ่งมักเป็นผล

มาจากประสบการณ์ในอดีตของบุคคลผู้นั้น ปัจจัยด้านความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งในสังคมปัจจุบันมีความสำคัญมากขึ้น ตลอดจนความพร้อมทางด้านสังคม ความเท่าเทียมกันทั้งด้านการศึกษา ชนชั้น ฯลฯ ปัจจัยด้านโอกาสที่จะได้พบคนที่เหมาะสม และโอกาสได้ทำความรู้จัก เรียนรู้ซึ่งกันและกัน และในที่สุด ปัจจัยด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิตก็มีส่วนที่ทำให้บุคคลตัดสินใจเป็นโสดได้เช่นกัน

5. สาเหตุการใช้ชีวิตโสดของสตรี

มีผู้ให้ความสนใจศึกษาถึงสาเหตุของการอยู่เป็นโสดของสตรีไว้มากมาย ทั้งการศึกษาในประเทศไทยและในต่างประเทศ

จีจี้ (Gigy, 1980 : 321 - 340 อ้างใน อรวีร์ กิริติเสถียร, 2534 : 14) พบว่ากลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นสาวโสด (ยังไม่เคยแต่งงาน) อายุ 30 ปีขึ้นไป (อายุเฉลี่ย 38.91 ปี) จำนวน 66 คน ทุกคนเคยถูกถามถึงเหตุผลที่ยังอยู่เป็นโสดมาแล้ว และสตรีเหล่านี้ส่วนมากเคยปฏิเสธคำขอแต่งงานมาแล้ว ส่วนเหตุผลที่สตรีเหล่านี้ยังเลือกที่จะอยู่เป็นโสดคือ

1. มีความรู้สึกว่าการแต่งงานเป็นตัวการทำให้สูญเสียอำนาจ (Authority) และความเป็นอิสระ (57 %)
2. ไม่พบคนที่ถูกใจ (40 %)
3. เลือกระหว่างอาชีพกับการแต่งงาน ในที่สุดตัดสินใจเลือกอาชีพ (18 %)

โลเวนสไตน์ (Loewenstein, 1981 : 1134 อ้างใน อรวีร์ กิริติเสถียร, 2534 : 15) ศึกษาในกลุ่มตัวอย่างที่เป็นสตรีโสดที่ไม่เคยแต่งงานจำนวน 60 คน อายุ 35 - 65 ปี กลุ่มตัวอย่างให้เหตุผลที่ยังอยู่เป็นโสด ดังนี้

1. ไม่พบคนที่เหมาะสม (55.3 %)
2. เลือกที่จะไม่แต่งงาน เพราะไม่สนใจการแต่งงาน และตนไม่เหมาะสมจะเป็นมารดา (23.7 %)
3. เคยอกหัก (13.1 %)
4. เห็นว่าการแต่งงานและอาชีพเป็นสิ่งขัดกัน (7.9 %)

ริคเกอร์ และบริสแบน (Ricker and Brisbane, 1984 : 100 อ้างใน รัชณี เบญจธนี, 2537 : 21) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นสาเหตุให้สตรีครองตัวเป็นโสด โดยมีสาเหตุดังนี้

1. สตรีมีโอกาสเพิ่มขึ้น การได้รับเงินเดือนดี และควมามีเกียรติของสตรี
2. การยอมรับวิถีทางของชีวิตที่แปลกใหม่เพิ่มขึ้น
3. การที่ คนหนุ่มสาวละ ทิ้งบ้านเข้าสู่เมือง
4. หนุ่มสาวแต่งงานช้าลง

สตินเนท และคนอื่นๆ (Stinnett and others, 1984 : 41 อ้างใน รัชนี เบญจฉนัง, 2537 : 21) กล่าวว่า การที่สตรีครองตัวเป็นโสดเพราะได้รับการศึกษาสูงขึ้น มีความเป็นอิสระในเรื่องการเงินและความก้าวหน้าในอาชีพ เกิดความรู้สึกเป็นอิสระ กล่าวคือผู้หญิงที่มีอาชีพเป็นที่พอใจ การเงินดี ชอบที่จะอยู่เป็นโสด นอกจากนี้ยังกล่าวว่า บุคคลใดที่เลือกใช้ชีวิตโสดเขาจะมีความสุขในการตัดสินใจของเขา ซึ่งผู้ใหญ่ที่มีอาชีพและมีชีวิตอยู่ในเมืองใหญ่ๆ ส่วนมากจะใช้ชีวิตโสด ชอบที่จะมีชีวิตอยู่อย่างสนุกสนาน มีอิสระในการเดินทาง และทำประโยชน์ให้กับผู้อื่น

ฮัทเตอร์ (Hutter, 1988 : 290 อ้างใน รัชนี เบญจฉนัง 2537 : 22) กล่าวว่า จำนวนของวัยหนุ่มสาวที่เพิ่มขึ้นและเลื่อนการแต่งงานออกไป หรือครองตัวเป็นโสด เป็นผลสะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาสังคม ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. จำนวนของผู้หญิงที่ลงทะเบียนเรียนในมหาวิทยาลัย และการประสบความสำเร็จในการเรียนจนได้รับปริญญา มีจำนวนเพิ่มขึ้น
2. การกระจายแรงงานและโอกาสในอาชีพของผู้หญิง
3. อิทธิพลที่เกิดจากการเคลื่อนไหวของผู้หญิง
4. จำนวนของผู้หญิงในยุคปัจจุบันที่ถึงระยะเวลาที่ทำการสมรสได้ แต่ไม่แต่งงาน มีจำนวนเพิ่มขึ้น
5. การเปลี่ยนทัศนคติเกี่ยวกับความปรารถนาที่จะแต่งงานของวัยหนุ่มสาวในวิทยาลัยและนอกวิทยาลัย
6. อัตราการหย่าร้างเพิ่มขึ้น

กอมลี (Gormly, 1989 : 477 อ้างใน รัชนี เบญจฉนัง 2537 : 22) กล่าวว่า ผู้หญิงที่ไม่แต่งงานจะมีการศึกษาดีหรือมาจากกลุ่มที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมสูง และประสบความสำเร็จอย่างมาก

ลินด์เซ (Lindsey. 1990 : 130 อ้างใน รัชนี เบญจฉนัง, 2537 : 22) กล่าวว่า เมื่อผู้หญิงเริ่มมีการศึกษาและอาชีพที่สูง ผู้หญิงส่วนมากครองตัวเป็นโสด

เบิร์ด (Bird, 1971 อ้างถึงโดย Linsey, 1990 : 130 อ้างใน รัชณี เบญจฉนัง, 2537 : 22) กล่าวว่าการทำงานไม่ใช่สิ่งจำเป็นที่ดีที่สุดสำหรับผู้หญิงที่มีการศึกษาสูง และการแต่งงานไม่ใช่เป็นวิถีทางที่จะเติมสิ่งที่เขาต้องการ

สำหรับการศึกษาในประเทศไทย ชัชสุนี ศุภสิริวรรณ (2528) ใช้คำถามปลายเปิดในการสำรวจเหตุผลของการอยู่เป็นโสดจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 196 คน ซึ่งเป็นสตรีโสดที่ยังไม่เคยแต่งงานมีอายุ 30 ปีขึ้นไป และทำงานอยู่ในกรุงเทพฯ สตรีเหล่านี้ให้เหตุผลของการอยู่เป็นโสดเรียงตามลำดับต่อไปนี้

1. คิดว่าชีวิตโสดมีอิสระมากกว่าชีวิตแต่งงาน และตนเองก็พอใจ (34.9 %)
2. ยังไม่พบคนที่ถูกใจ (24.6 %)
3. กลัวที่จะประสบปัญหาชีวิตสมรส (9.3 %)
4. ไม่พร้อมที่จะใช้ชีวิตแต่งงาน

ภัสสร ลิมานนท์ (2529) ศึกษาสตรีโสดอายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป จำนวน 391 คน พบว่าเหตุผลที่ทำให้ตัดสินใจยังไม่แต่งงาน 4 อันดับแรกคือ

1. มีโอกาสแต่ยังไม่พบคนที่ถูกใจ (74.9 %)
2. พอใจจะอยู่ตัวคนเดียว (72.4 %)
3. ต้องการความก้าวหน้าในอาชีพ (48.8 %)
4. ไม่ต้องการมีภาระการมีครอบครัว (44.4 %)

มนัสวี (นามแฝง, 2529 : 51) กล่าวว่า เหตุผลที่หญิงไทยอยู่เป็นโสดนั้นเพราะว่ามีความรู้ ความสามารถที่จะหาเลี้ยงตนเองได้โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งผู้ชาย และเพราะว่าไม่พบคนที่ถูกใจหรือคู่ควรกับตน

รัชณี เบญจฉนัง (2537 : 24 - 27) สรุปสาเหตุการครองตัวเป็นโสดของสตรีเป็น 2 สาเหตุหลัก คือ สาเหตุทางสังคมและสาเหตุทางจิตวิทยา

สาเหตุทางสังคม ได้แก่

- ค่านิยมในเรื่องการแต่งงานของสตรีเปลี่ยนไป ในอดีต สตรีต้องพึ่งพาการสร้างศักดิ์ศรี ฐานะ ความภาคภูมิใจจากสามี ปัจจุบันสตรีสามารถสร้างสิ่งเหล่านี้ได้ด้วยตนเอง จึงไม่จำเป็นต้องอาศัยการแต่งงานเป็นกุญแจไขไปสู่ความสำเร็จ

- ความไม่แน่ใจในความมั่นคงของชีวิตสมรส จากสภาพการหย่าร้างของคู่สมรสในปัจจุบัน ทำให้สตรีส่วนหนึ่งที่มองชีวิตตามความเป็นจริง เห็นว่าชีวิตแต่งงานไม่ได้มีแต่ความ

หวานชื่นเสมอไป และยอมรับว่าชีวิตดังกล่าวย่อมจะมีความทุกข์ปะปนกันไป หรือมองว่ามีแต่ความทุกข์ สตรีจึงตัดสินใจแต่งงานได้ช้าลง

- การยอมรับของสังคมต่อการครองตนเป็นโสดของสตรี ซึ่งมีความเห็นตรงกันมากขึ้นว่าการครองตัวเป็นโสดสบาย คิดถูกแล้วและเป็นคนโชคดี (จากการสำรวจของหนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ, 2528 : 36 - 37)

- ค่านิยมทางสังคมในการเลือกคู่ครองของสตรี โดยทั่วไปสตรีนิยมที่จะเลือกชายที่มีอายุมากกว่า การศึกษาสูงกว่า หรือมีฐานะอื่น ๆ ดีกว่า ซึ่งทำให้สตรีซึ่งไม่อาจเลือกคู่ครองลักษณะดังกล่าวได้มีแนวโน้มที่จะเป็นโสดมากขึ้น

สาเหตุทางจิตวิทยา

- เคยผิดหวังในความรัก โดยเฉพาะความรักครั้งแรก อาจทำให้บุคคลเป็นโสดไปตลอดชีวิต

- ความไม่ต้องการสูญเสียความเป็นตัวของตัวเอง มักเกิดขึ้นกับสตรีที่มีโอกาสทางด้านการงาน ต้องการอิสรภาพ กำลังกาย กำลังใจให้กับงานอาชีพและสังคมมาก เพื่อให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจและตำแหน่งหน้าที่ที่สูงขึ้น

- สภาพครอบครัวที่ขาดความอบอุ่น ครอบครัวที่พบความยากลำบากหรือประสบสิ่งแวดล้อมของครอบครัวที่ไม่ดี เช่น พ่อแม่ทู่ตักกัน พ่อเล่นการพนัน ดิดเหล้า หรือแม่ไม่สนใจครอบครัว ซี้เกียด ดิดยาเสพติด ฯลฯ ทำให้สตรีบางคนกลัวการใช้ชีวิตคู่ และเลือกที่จะไม่แต่งงานในที่สุด

จากแนวคิดและการศึกษาวิจัยต่าง ๆ เหล่านี้ สรุปกรอบแนวคิดเพื่อใช้ในการศึกษาการใช้ชีวิตโสดของสตรี ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบของการใช้ชีวิตโสด ซึ่งมีรูปแบบ 4 ลักษณะ คือ การเป็นโสดโดยสมัครใจและไม่สมัครใจ และการเป็นโสดถาวรและชั่วคราว

2. สาเหตุของการใช้ชีวิตโสดของสตรี มีสาเหตุมาจากปัจจัยหลายประการ ซึ่งผู้วิจัยนำมาใช้เป็นกรอบในการศึกษาเรื่องนี้ ได้แก่

- ปัจจัยทางด้านจิตใจ เช่น ทศนคติต่อการสมรส ประสบการณ์เกี่ยวกับครอบครัวและความรักในอดีต ความต้องการเป็นตัวของตัวเอง ฯลฯ

- ปัจจัยทางด้านสังคม เช่น ค่านิยมการใช้ชีวิตของสตรีในปัจจุบัน อันได้แก่ การนิยมการทำงาน นิยมการมีอิสระ รวมไปถึงการคบเพื่อนทั้งเพศเดียวกันและเพื่อนต่างเพศ ฯลฯ มากขึ้นด้วย

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการเชื่ออำนาจในตน

การเชื่ออำนาจในตน เป็นจิตลักษณะที่สำคัญด้านหนึ่ง ในระยะแรก ๆ ผู้ศึกษามากจะศึกษาไปในเรื่องของโชคลาง ความเชื่อในโชคหรือเคราะห์เป็นส่วนใหญ่นอกจากนั้นก็มีการศึกษาในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของโชคเคราะห์บ้าง เช่นเรื่องความคาดหวัง (Expectancy) ในผลตอบแทน (Reinforcement) จากพฤติกรรมของบุคคล เป็นต้น

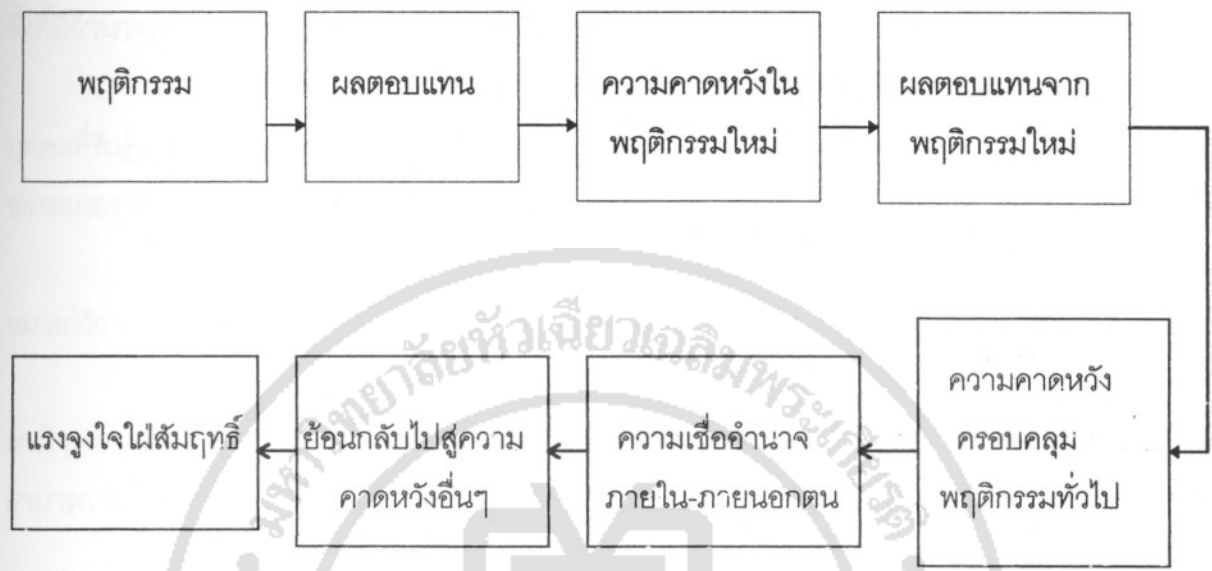
รอตเตอร์ (Rotter, 1966:1 อ้างใน พจน์ จันทวีระกุล, 2515) ได้ประมวลผลงานและแนวความคิดของนักจิตวิทยาหลายคนเข้าด้วยกัน เพื่ออธิบายเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจภายใน - ภายนอกตน ให้ชัดเจนและกว้างขวางขึ้น โดยรอตเตอร์ได้สรุปพฤติกรรม ความเชื่ออำนาจภายใน - ภายนอกตน ในเชิงการรับรู้ในผลตอบแทนจากการกระทำของบุคคล ดังนี้ คือ

1. การรับรู้ในลักษณะของโชค เคราะห์ ความบังเอิญ มีอิทธิพลของผู้อื่นบนันดาลให้เป็นไปหรือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างไม่คาดฝันด้วยอำนาจใดๆ ที่อยู่รอบตัวเขา ผู้รับรู้ผลตอบแทนในลักษณะการอย่างนี้ได้ชื่อว่า เป็นผู้มีความเชื่ออำนาจนอกตน (External Control Attitude)

2. รับรู้ลักษณะของผลอันเนื่องมาจากการกระทำของตนโดยตรง หรือจากความสามารถในตัวของเขาเอง ผู้ที่รับรู้ผลตอบแทนในลักษณะการเช่นนี้ ได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนเอง (Internal Control Attitude)

รอตเตอร์ได้อธิบายลักษณะทั่วไปของความเชื่อทั้งภายในและภายนอกตน โดยอาศัยทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ว่า ผลตอบแทนอันหนึ่งที่ได้มาจากพฤติกรรมของบุคคลย่อมก่อให้เกิดความคาดหวัง (Expectancy) ที่จะได้รับผลตอบแทนเช่นเดียวกับพฤติกรรมอันใหม่ ความคาดหวังเหล่านี้ก่อตัวขึ้นจากพฤติกรรมหรือเหตุการณ์อื่นๆ กลายเป็นบุคลิกภาพสำคัญในตัวบุคคล นอกจากนั้นผลการตอบแทนแต่ละครั้งยังอาจทำให้ความคาดหวังในครั้งต่อไป สูงหรือต่ำลงได้อีกด้วย และรอตเตอร์ยังอธิบายต่อไปอีกว่า ความคาดหวังโดยทั่วไป ประกอบกับความคาดหวังเฉพาะของบุคคลอันเนื่องมาจากผลตอบแทนที่ได้จากอดีต จะทำให้เกิดความเชื่อในโชคลางคืออำนาจนอกตนหรือเชื่อในความชำนาญและความสามารถของตนคืออำนาจในตน เป็นบุคลิกภาพประจำตัวของบุคคล และความเชื่อเหล่านี้เองที่จะมีผลย้อนกลับไปสู่ความคาดหวังในผลของพฤติกรรมอันใหม่ๆ อีก กล่าวคือผู้ที่เชื่อโชคลางย่อมจะหวังในผลตอบแทนจากการกระทำของตนได้น้อยกว่าผู้ที่เชื่อในความสามารถ หรือทักษะของตน ความเชื่อนี้ น่าจะเป็นสาเหตุสำคัญที่จะทำให้ระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (Achievement Motives) ของคนบางคนแตกต่างกัน เพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น อาจเขียนแผนภูมิแทนคำอธิบายเชิงทฤษฎีของรอตเตอร์ได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 2.2
แสดงความสัมพันธ์ของพฤติกรรม การเชื่ออำนาจในตน

จากแผนภูมิจะทำให้มองเห็นความเกี่ยวพันเป็นลูกโซ่ของพฤติกรรม (Behavior) ผลตอบแทน (Reinforcement) ความคาดหวัง (Expectancies) และความเชื่ออำนาจภายใน - ภายนอกตน (Internal - External Control) นอกจากนั้นก็ยังแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ไปสู่ลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งของบุคคลคือ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (Achievement Motives)

1. ความหมายของความเชื่ออำนาจภายใน - ภายนอกตน (Internal - External Control

รอตเตอร์ (Rotter, 1966 : 25 อ้างใน พจน์ จันทรวีระกุล, 2515) ได้สรุปผลการวิจัยจากการศึกษาลักษณะที่เกี่ยวกับการควบคุมภายในตนเองได้ดังนี้.-

1. มีความกระตือรือร้นต่อความเป็นไปของสิ่งแวดล้อม อันนำมาซึ่งประโยชน์สำหรับพฤติกรรมในอนาคตของเขา
2. พยายามปรับปรุงสภาพของสิ่งแวดล้อม ไปตามลำดับขั้น
3. ให้คุณค่าของทักษะหรือผลสัมฤทธิ์ จากความพยายามเป็นสำคัญ และคำนึงความสามารถของตนเองอยู่เสมอ โดยเฉพาะเรื่องประสบความสำเร็จล้มเหลว
4. ยากแก่การที่จะชักชวนให้เชื่อตามโดยไม่มีเหตุผล

บารุง บุญยงค์ (2515 : 8) ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

1. การควบคุมจากภายนอก (External Control) หมายถึง ความเชื่อหรือทัศนคติของบุคคลที่รับรู้ว่ามีสิ่งแวดล้อม เหตุการณ์หรือรางวัล หรือแรงหนุนกำลัง อยู่ภายใต้การควบคุมของสิ่งที่มีอำนาจเหนือตนเอง เป็นลักษณะความเชื่อในพรหมลิขิต

2. การควบคุมจากภายใน (Internal Control) หมายถึงความเชื่อหรือทัศนคติของบุคคลที่รับรู้ว่ามีสิ่งแวดล้อม เหตุการณ์ รางวัล หรือแรงหนุนกำลัง เป็นผลมาจากการกระทำที่ถาวรของตนเอง เป็นลักษณะของความเชื่อในอิตดาลิขิต

จันทรทัตญ์ เจริญผลรักษ์ (2516) และ พจน์ จันทวีระกุล (2515) ได้ให้ความหมายไว้ว่า

1. โลกทัศน์แบบควบคุมภายใน (Internal Control) คือความคิดที่เชื่อว่า ความสำเร็จ ความล้มเหลว หรือความเป็นไปของเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับตน เป็นผลมาจากความสามารถ ทักษะหรือการกระทำของตนเอง

2. โลกทัศน์แบบควบคุมจากภายนอก (External Control) คือความคิดที่เชื่อว่าความสำเร็จ ความล้มเหลว หรือความเป็นไปของเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับตน ขึ้นอยู่กับโชคกลาง ความบังเอิญหรือขึ้นอยู่กับอำนาจของคนอื่น

ในเรื่องของความเชื่ออำนาจภายใน - ภายนอกตน ได้มีผู้ทำการวิจัยและได้สรุปออกมาเป็นลักษณะการเชื่ออำนาจในตน ดังนี้คือ

2 ลักษณะการเชื่ออำนาจในตน

สติกแลนด์ (Strickland อ้างจาก Rotter, 1971 : 58) พบว่า บุคคลที่ไม่ชอบอยู่เฉย (Activist) มีความเชื่อเกี่ยวกับการควบคุมจากภายในมากกว่าบุคคลที่ชอบอยู่เฉย ๆ (Non Activist) อย่างมีนัยสำคัญ

ฟาเรส (อ้างจาก Rotter , 1971 : 58) พบว่ากลุ่มที่มีความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจภายในตนจะมีประสิทธิภาพในการควบคุมสิ่งแวดล้อมได้ดีกว่าบุคคลที่มีความเชื่ออำนาจภายนอกตน และพบว่ากลุ่มที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนจะสามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติบางประการได้ดีกว่าผู้ที่เชื่ออำนาจนอกตน

เวลเคอร์ (Welker, 1972 : 7328-B) พบว่าพวกที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนจะมีสติมากกว่าและสามารถควบคุมอารมณ์ทุกข์ได้ดีกว่า มีความวิตกกังวลน้อยกว่าพวกที่เชื่ออำนาจภายนอกตน

กรรณา กิจขยัน (2517) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความมีวินัยแห่งตน ความเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอกตนและคุณธรรมแห่งพลเมืองดีของเด็กนักเรียน กำหนดลักษณะการเชื่ออำนาจในตนของเด็กนักเรียนว่า การที่เด็กไม่เข้าใจวิชาเรียนเป็นเพราะเด็กไม่สนใจในวิชานั้น หรือการที่เด็กสามารถแก้ปัญหาได้เร็วไม่ใช่เพราะปัญหานั้นง่าย แต่เพราะเด็กนักเรียนนั้นแก้ปัญหาอย่างรอบคอบ

รัตนา ประเสริฐสม (2536) ซึ่งศึกษาการเชื่ออำนาจในตนของเด็กนักเรียน กำหนดลักษณะความเชื่ออำนาจในตนของเด็กนักเรียนว่า เป็นผู้ที่เชื่อว่าตนเองสามารถป้องกันการเป็นหวัดได้ เชื่อว่าการพยายามอย่างเต็มที่ เป็นสิ่งที่คุ้มค่าและจะได้รับผลดี และเชื่อว่าพ่อแม่ควรให้เด็กเรียนตัดสินใจด้วยตนเอง

นอกจากแนวคิดการเชื่ออำนาจในตนเองดังที่กล่าวมาแล้ว ลักษณะความเข้มแข็งในการมองโลกเป็นความรู้สึกที่มีความสัมพันธ์และสัมพันธ์กับแนวคิดการเชื่ออำนาจในตนเองเช่นกัน

ความเข้มแข็งในการมองโลก (Sense of Coherence) เป็นความรู้สึกของบุคคลที่เชื่อมั่นว่า ไม่ว่าจะเกิดเหตุการณ์ใด ๆ เกิดขึ้นทั้งในตนเองและสิ่งแวดล้อมภายนอก ก็จะสามารถทำนายได้ และทุกสิ่งทุกอย่างจะคลี่คลายลงตามที่ได้คาดหวัง (สมจิต หนเจริญกุล ประคอง อินทรสมบัติ และพรธรรมา ฑูรวัฒน์, 2537 : 171 อ้างใน อรรวรรณ ฉ่ำชื่น, 2541 : 33)

แอนโทนอฟสกี (Antonovsky, 1982 : 187 - 189 อ้างใน อรรวรรณ ฉ่ำชื่น, 2541 : 34) กล่าวว่า ความแตกต่างของความเข้มแข็งในการมองโลกของบุคคล ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่แต่ละบุคคลได้รับ การเปลี่ยนแปลงของประสบการณ์ชีวิตที่เกิดขึ้นทันทีและรวดเร็ว จนบุคคลไม่มีเวลาเตรียมตัวเพื่อหาหนทางในการเผชิญกับความเครียดที่เกิดขึ้นนั้น จะทำให้เกิดความอ่อนแอของความเข้มแข็งในการมองโลกได้ บุคคลที่มีความเข้มแข็งในการมองโลก จะมีการปรับตัวได้ดี เพราะ

1. บุคคลที่มีความเข้มแข็งในการมองโลก จะสามารถประเมินเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด และสามารถนำแหล่งประโยชน์ในการต่อต้านความเครียดที่มีอยู่มาใช้ในการเผชิญปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม

2. บุคคลที่มีความเข้มแข็งในการมองโลกสูง จะมองสิ่งที่ทำให้เกิดความเครียดเป็นสิ่งทำลาย สามารถปรับตัวได้อย่างอัตโนมัติต่อความต้องการที่เกิดขึ้น พิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นเพียงเรื่องเล็กน้อย และแก้ปัญหาโดยการให้เหตุผล

3. เมื่อสิ่งที่ก่อให้เกิดความเครียดเดียวกันมากระทบ บุคคลที่มีความเข้มแข็งในการมองโลกสูงจะมีความหวัง ตื่นเต้น ในขณะที่บุคคลที่มีความเข้มแข็งในการมองโลกต่ำ จะมีความรู้สึก สิ้นหวังและเฉื่อยชา

จากเอกสารที่กล่าวมาทั้งหมด สรุปความหมายของความเชื่ออำนาจในตนได้ว่าเป็น ความเชื่อหรือทัศนคติของบุคคล ที่รับรู้ความสำเร็จหรือเหตุที่เกิดขึ้นกับตนนั้นไม่ได้อยู่ภายใต้การควบคุมของสิ่งที่มีอำนาจเหนือตน หรือสิ่งที่ตนไม่สามารถคาดคะเนได้ เช่น การเชื่อในโชคกลางหรือพรหมลิขิต แต่เกิดจากการผลการกระทำของตนเอง มีความเข้มแข็งในการมองโลก ฯลฯ

ซึ่งการวัดการเชื่ออำนาจในตน ได้มีผู้ทำการวิจัยไว้หลายระดับเช่น การเชื่ออำนาจในตนของมารดาในการเลี้ยงดูลูก (ดวงเดือน พันธุมนาวิณ, 2528) ของครูเกี่ยวกับประสิทธิผลในการทำงาน (ศักดิ์ชัย นิรัญทวิ, 2532 และอ้อมเดือน สดมณี, 2536) ของราชการเกี่ยวกับการทำงาน (บุญรับ ศักดิ์มณี, 2532) และของผู้สูงอายุต่อภาวะถดถอยและความพึงพอใจในชีวิต (อรวรรณ คำชื่น, 2541)

ในการวิจัยเรื่องนี้ จะเป็นการวัดระดับความเชื่ออำนาจในตนของสตรีโสด ซึ่งจะวัดจากความเชื่อในการกระทำของตนของสตรีโสดว่าจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจใช้ชีวิตโสดในรูปแบบต่าง ๆ

2.3 ทฤษฎีการเห็นคุณค่าในตนเอง (Self-Esteem Theory)

การเห็นคุณค่าในตนเอง เป็นตัวแปรทางจิตวิทยาที่สำคัญ และส่งผลต่อบุคลิกภาพของคนเราตั้งแต่วัยเด็ก วัยผู้ใหญ่ จนถึงวัยสูงอายุ ซึ่งการเห็นคุณค่าในตนเองมีผู้ให้คำจำกัดความไว้ดังนี้

อลพอร์ต (Allport, 1977 อ้างใน นิภาวรรณ กิริยะ, 2534 : 4) ให้ความหมายว่าเป็นความภาคภูมิใจ

เอลเดอร์ (Elder, 1965 : 258 อ้างในนิภาวรรณ กิริยะ, 2534 : 4) อธิบายว่าเป็นความรู้สึกที่บุคคลรับรู้ว่าคุณค่า ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากการกระทำของตนเอง การมีความสามารถ และการตัดสินใจของบุคคลอื่นที่ตนให้ความสำคัญด้วย

คูเปอร์สมิท และแบนดูรา (Coopersmith, 1967 และ Bandura, 1986 อ้างใน นิภาวรรณ กิริยะ, 2534 : 7) ได้ให้ความหมายของการเห็นคุณค่าในตนเองว่า เป็นการประเมินตนเองของบุคคลว่าตนเป็นอย่างไร ถ้าบุคคลใดมีความรู้สึกว่าคุณค่าตนเองเป็นบุคคลที่ไร้ค่า กล่าวได้ว่า

บุคคลนั้นเป็นผู้มีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ ส่วนผู้ที่มีความภูมิใจในตนเอง จะเป็นผู้ที่เห็นคุณค่าในตนเองสูง

แบรนเดน (Branden, 1981 : 110 - 125 อ้างใน ชัยวัฒน์ วงศ์อาษา, 2539 : 7) มีความเห็นว่าเป็นความเชื่อมั่นและการมีความนับถือตนเอง อันเกิดจากความมีคุณค่าของตนเอง ความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองที่จะกระทำสิ่งใด ๆ ให้สำเร็จได้ตามความปรารถนา

นอกจากนั้น เขายัง ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองไว้ว่า ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองมีความสำคัญใน 2 แง่ ด้วยกันคือ เป็นสิ่งบ่งบอกถึงคุณสมบัติของบุคคล และบ่งบอกถึงคุณค่าของบุคคล และประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ประการ คือ ความมั่นใจในตนเองและความเคารพนับถือตนเอง ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง จึงเป็นความเชื่อมั่นที่บุคคลเชื่อว่าตนเองมีคุณสมบัติเพียงพอในการทำงานและการดำรงชีวิต แบรนเดน เชื่อว่า โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์ทั่วไปมีความต้องการเห็นคุณค่าในตนเอง แต่บุคคลอาจไม่มีความรู้สึกว่าจะทำอย่างไร เพื่อตอบสนองความต้องการนี้ และไม่รู้ว่ามีมาตรฐานการวัดความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองนี้อย่างไร (Branden, 1981 : 110 - 125 อ้างใน ชัยวัฒน์ วงศ์อาษา, 2539 : 11)

แนวความคิดเกี่ยวกับการเห็นคุณค่าในตนเองไม่ว่าแนวคิดใดก็ตามต้องมีรากฐานมาจากทฤษฎีมาสโลว์ (Maslow, 1970 อ้างใน รัชณี เบญจฉนัง 2537 : 28) ที่กล่าวถึงความต้องการและการเห็นคุณค่าในตนเองตามทฤษฎีแรงจูงใจ (Motivation Theory) ว่ามนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีความต้องการอยู่เสมอ และเป็นการยากที่มนุษย์จะมีความพึงพอใจสูงสุด ยกเว้นในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ เท่านั้น ทั้งนี้เพราะ ตามธรรมชาติของมนุษย์แล้ว เมื่อได้รับการตอบสนองจนได้รับความพอใจแล้ว มนุษย์จะมีความปรารถนาอื่นเข้ามาแทนที่ ซึ่งจะเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ ซึ่งเมื่อความปรารถนาเกิดขึ้นแล้วก็จะเกิดแรงขับและการกระทำซึ่งนำมาซึ่งการเห็นคุณค่าในตนเองของมนุษย์ โดยพฤติกรรมของบุคคลมักจะขึ้นอยู่กับความต้องการหรือความปรารถนาขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ซึ่งมาสโลว์ได้จัดลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ไว้ 5 ขั้น ดังนี้คือ

1. ความต้องการขั้นพื้นฐานทางสรีระ (Basic Physical Needs) เป็นการต้องการเบื้องต้นที่จำเป็นต่อการทำงานของร่างกาย เพื่อบำบัดความหิวกระหายของร่างกาย ให้ร่างกายคงสภาพอยู่ได้ ได้แก่ ความต้องการอาหาร อากาศ เป็นต้น

2. ความต้องการความมั่นคง (Security and Safety Needs) เป็นความต้องการความมั่นคงและปลอดภัยทางร่างกาย จิตใจ ทรัพย์สินและผลประโยชน์

3. ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (Love and Belonging Needs) เป็นความต้องการด้านจิตสังคม คือ มีความต้องการความรักหรือความมั่นคงทางอารมณ์ ทำให้เกิดความรู้สึกไว้วางใจ อบอุ่น ต้องการเป็นสมาชิกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม ให้คนอื่นยอมรับตน ต้องการการยอมรับจากผู้อื่น

4. ความต้องการเกียรติยศ ความภูมิใจในตน การยกย่องเห็นตนเองมีคุณค่า (Self - Esteem Needs) เป็นความต้องการมีชื่อเสียงเป็นที่นับถือของผู้อื่น ต้องการให้คนอื่นยกย่องและเห็นว่าตนมีคุณค่าเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น

5. ความต้องการที่จะใช้ความสามารถของตนเองให้เต็มที่ (Self - Actualization Needs) เป็นความต้องการสูงสุดของมนุษย์ เป็นความเข้าใจและยอมรับตนเอง ต้องการทราบถึงความสามารถ จุดเด่นและข้อบกพร่องของตนเองเพื่อปรับปรุงตนเอง และต้องการทำงานจนสุดความสามารถ เพื่อให้ได้รับความพึงพอใจสูงสุด และสามารถประสบความสำเร็จในงานได้

ในส่วนของความเห็นคุณค่าในตนเองนี้ มาสโลว์ยังได้แบ่งการเห็นคุณค่าในตนเองออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้ (นิภาวรรณ กิริยะ, 2534 : 7)

1. ความต้องการรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง (Self - Esteem) เป็นการยอมรับนับถือและการประเมินคุณค่าของตนเอง การเห็นคุณค่าในตนเองประเภทนี้ประกอบด้วยปัจจัยต่างๆ ได้แก่ การมีจุดเด่น (Strength) ผลสัมฤทธิ์ (Achievement) ความสามารถที่เหมาะสมกับสภาพการณ์ต่างๆ (Adequacy) การบรรลุเป้าหมายและความสามารถ (Mastery and Competence) ความเชื่อมั่น (Confidence) การพึ่งตนเองและควมมีอิสระเสรี (Independence and Freedom)

2. ความต้องการให้ผู้อื่นเห็นคุณค่าของตน (Esteem from other people) เช่น การมีชื่อเสียง เกียรติยศ ตำแหน่ง ความรุ่งเรือง มีอำนาจเหนือผู้อื่น ได้รับการยอมรับและความสนใจ มีความสำคัญ มีศักดิ์ศรี เป็นที่น่าชมเชยของผู้อื่น

คาร์ล อาร์ รอเจอร์ (Carl R.Rogers อ้างใน โสภา ชูพิกุลชัย, 2536 : 57 - 61) เป็นนักจิตวิทยาที่มีความคิดคล้ายคลึงกับของมาสโลว์ โดยรอเจอร์ เชื่อว่าจุดสำคัญแห่งชีวิตมนุษย์ คือ การเป็นบุคคลที่สมบูรณ์แบบด้วยการที่แต่ละบุคคลจะพยายามทำพฤติกรรมซึ่งเหมาะสมโดยอาศัยความเข้าใจ การยอมรับ ประสบการณ์ของตนเอง โดยใช้เป็นสิ่งที่นำการกระทำ ในเรื่องของการยอมรับนั้นจะต้องเป็นการยอมรับโดยไม่คำนึงว่าสิ่งนั้นก่อให้เกิดความเจ็บปวด หรือก่อให้เกิดความคับข้องใจก็ตาม

1. แหล่งที่มาของการเห็นคุณค่าในตนเอง

คูเปอร์สมิธ (Coopersmith, 1967 : 32 อ้างใน นิภาวรรณ กิริยะ, 2534 : 5) กล่าวถึงแหล่งที่มาของการเห็นคุณค่าในตนเองมาจาก 4 แหล่ง ดังนี้

1. การมีอำนาจ (Power) หมายถึง การที่บุคคลสามารถมีอิทธิพลและควบคุมผู้อื่นได้
2. การมีความสำคัญ (Significance) หมายถึง การได้รับการยอมรับว่าตนมีความสำคัญ ได้รับความรักใคร่จากผู้อื่น
3. การมีคุณค่า (Virtue) หมายถึง การยึดมั่นตามมาตรฐานทางจริยธรรมและศีลธรรมของสังคม
4. การมีความสามารถ (Competence) หมายถึง การได้รับความสำเร็จ บรรลุวัตถุประสงค์ในการกระทำของตน

นอกจากนี้ แบริดชอร์ (Bradshaw 1981 : 5 - 6) ได้กล่าวถึงแหล่งที่มาของการเห็นคุณค่าในตนเองไว้คล้ายคลึงกับ คูเปอร์สมิธ ดังนี้

1. ความสัมฤทธิ์ผลที่เห็นได้ชัดเจน จากการกระทำได้รับความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และความคาดหวังของตน
2. รู้สึกมีอำนาจในตนอย่างชัดเจน และมีอิทธิพลอยู่เหนือบุคคลอื่น
3. มีความรู้สึกที่ได้รับการกระทำในลักษณะที่เป็นการยอมรับ มีคุณค่าและได้รับการดูแล
4. พฤติกรรมการกระทำของตน สอดคล้องกับระบบเงื่อนไขในความเชื่อ จริยธรรม และศาสนา

2. พัฒนาการของการเห็นคุณค่าในตนเอง (Self Esteem Development)

การเห็นคุณค่าในตนเอง เริ่มตั้งแต่เกิดและมีการพัฒนามาตั้งแต่วัยเด็กถึง แบริดชอร์ (Bradshaw, 1981 : 5 - 6 อ้างใน สุรินทร์ มีลาภสัน, 2539) กล่าวว่า การเห็นคุณค่าในตนเอง จะเริ่มตั้งแต่ที่เด็กร้องไห้เมื่อหิว หรือต้องการความอบอุ่นจากมารดา ทำให้มารดาสนใจ ทำให้เด็กรู้สึกว่าตนเองมีอิทธิพลเหนือมารดา รู้สึกว่าตนเองมีอำนาจ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของซัลลิแวน (Sullivan อ้างใน ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2539 : 70) ในเรื่องของการพัฒนา " อัตตา " หรือ Self ว่าบุคคลจะรู้ว่าตนเองเป็นอย่างไรนั้นเกิดมาจากการมีสัมพันธภาพหรือปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น โดยเฉพาะบิดามารดา เมื่อแรกเกิดมารดาจะเข้าโอบอุ้มเด็กเมื่อเด็กร้องไห้หรือหิว เด็กจะได้รับความ

อบอุ่น และเรียนรู้ว่าการร้องไห้ของตนจะมีอิทธิพลให้มารดาเอาใจใส่ เด็กจะเกิดการสร้าง "อัตตา" ในเบื้องต้นว่า "ตนมีคุณค่า" เมื่อเติบโตขึ้นความต้องการของคนเราจะถูกพัฒนามากขึ้นตามลำดับ

3. ลักษณะความรู้สึกและพฤติกรรมที่สัมพันธ์กับการเห็นคุณค่าในตนเอง

แบรดชอร์ (Bradshaw, 1981 : 26 - 27 อ้างใน สุรินทร์ มีลาภลั่น, 2539) ได้รวบรวมลักษณะของผู้ที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองแตกต่างกันไว้ดังนี้

ลักษณะความรู้สึกและพฤติกรรมที่สัมพันธ์กับการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ มี

ลักษณะการแสดงออกต่าง ๆ เช่น มีการตอบสนองต่อผู้อื่นต่ำ ไม่ค่อยมีชีวิตชีวา ไม่มั่นคง อ่อนแอ รู้สึกเสียใจง่าย ไม่เปิดเผยตนเอง ไม่ชอบเสี่ยง ไม่ชอบฟังคนอื่น ไม่ค่อยมีความประทับใจ โกรธบันดาลโทสะ หลีกเลียงความขัดแย้งในใจ ชอบปฏิเสธ มีการปรับตัวให้ลงรอยกับผู้อื่นยาก ขบเซา มีความสงสัย ไขว่คว้าใจผู้อื่นน้อย มีปัญหาในการปรับตัว รู้สึกกลัวมาก รู้สึกไม่ปลอดภัย รู้สึกเสียใจ มีสัมพันธภาพกับผู้อื่นไม่ลึกซึ้ง เปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมยาก ฯลฯ

ส่วนลักษณะความรู้สึกและพฤติกรรมที่สัมพันธ์กับการเห็นคุณค่าในตนเองสูง

ได้แก่ มีการมอบหมายหน้าที่ มีความเป็นผู้ใหญ่ มีความเปิดเผย ไขว่คว้าใจ ตรงไปตรงมา มีความมั่นใจ เผชิญหน้ากับความขัดแย้ง มีความคิดสร้างสรรค์ จริงใจ ชอบดูแล กล้าเสี่ยง มีความกล้า มีความร่วมมือ รับฟังผู้อื่น มีการแบ่งความรับผิดชอบ รู้สึกตนเองปลอดภัย มีความกล้าแสดงออก ฯลฯ

ลักษณะการเห็นคุณค่าในตนเองของผู้ที่มีความเห็นคุณค่าในตนเองต่ำและสูงตามที่ แบรดชอร์ ได้รวบรวมไว้นี้ เป็นลักษณะกว้างๆ ที่สามารถใช้พยากรณ์ โดยใช้การสังเกตได้

กล่าวโดยสรุปคือ บุคคลที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำมีแนวโน้มที่จะโทษผู้อื่น และเชื่อว่าคนอื่น ๆ มองว่าตนด้อยกว่า บุคคลนี้มักจะมีเก็บตัว เลี่ยงการที่จะต้องตกเป็นเป้าสายตาของผู้อื่น ไม่กล้าแสดงออก ทั้งนี้เพราะขาดความมั่นใจในตนเอง นีลและแมคเนล (Neal 1981 ; Mcneil 1974, อ้างใน ชัยวัฒน์ วงศ์อาษา) ได้กล่าวเสริมว่าบุคคลที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำมักประสบปัญหาสุขภาพจิต และพบว่าผู้ที่สูญเสียการเห็นคุณค่าในตนเองจะมีความรู้สึกซึมเศร้า มีปมด้อย และมีโอกาสที่มีความผิดปกติทางด้านร่างกาย อันเนื่องมาจากสาเหตุทางด้านจิตใจ และบุคคลที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูง จะเป็นผู้มีวิจรรย์ญาณ มีความเชื่อมั่นในตนเอง กล้าแสดงออก กล้าเผชิญและสร้างสิ่งใหม่ ๆ ที่แตกต่างจากเดิม และไม่เป็นทุกข์มากนักถ้าสิ่งที่ได้

กระทำลงไปไม่ประสบความสำเร็จ (Hamacheck 1978 ; Maslow 1970 ; Mussen and other 1969 อ้างใน ชัยวัฒน์ วงศ์อาษา, 2539)

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดตัวแปรทางด้านจิตใจในเรื่องการเห็นคุณค่าในตนเองเป็นตัวแปรอิสระ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการใช้ชีวิตสไตล์รูปแบบต่าง ๆ ของสตรีที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับทัศนคติต่อการสมรสและการใช้ชีวิตโสด

1. ความหมายของทัศนคติ

ออลพอร์ต (Allport, 1935 อ้างใน งามตา วนิชานนท์, 2534 : 211) กล่าวถึงทัศนคติว่า เป็นสภาพความพร้อมทางจิตที่ก่อกำเนิดขึ้นจากประสบการณ์และเป็นตัวกำหนดทิศทางที่บุคคลจะตอบสนองต่อวัตถุหรือสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง

เธอร์สโตน (L.L.Thurstone, 1946 อ้างใน พัทธนี วรกวิน, มปป : 60) ให้ความหมายไว้ว่า ทัศนคติ เป็นระดับของความมากน้อยของความรู้สึกในด้านบวกและลบที่มีต่อสิ่งหนึ่ง ซึ่งอาจจะเป็นอะไรก็ได้หลายอย่าง เช่น สิ่งของ บุคคล บทความ องค์การ ความคิดและอื่นๆ ความรู้สึกเหล่านี้ ผู้ที่รู้สึกสามารถบอกความแตกต่างได้ว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย

ทัศนคติมิได้ติดตัวมาแต่กำเนิด แต่เกิดจากประสบการณ์และการเรียนรู้ของบุคคล ด้วยเหตุนี้ทัศนคติจึงอาจเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาและการเปลี่ยนแปลงนี้ขึ้นอยู่กับการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่ที่บุคคลได้รับเพิ่มขึ้น การเปลี่ยนแปลงจะเร็วหรือช้าขึ้นอยู่กับความเข้มข้นของทัศนคติและประสบการณ์ใหม่ที่ได้รับด้วย

ในทางจิตวิทยาเชื่อว่า ความเชื่อและทัศนคติเป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่งที่ฝังอยู่ในจิตใจของบุคคล หากมีสิ่งเร้าอย่างใดอย่างหนึ่งเกี่ยวกับความเชื่อและทัศนคติของเขาแล้ว บุคคลจะแสดงพฤติกรรมออกมาอย่างเดียวกันเสมอ

สรุป ทัศนคติ หมายถึง สภาวะความพร้อมทางจิต ประสาท ซึ่งเกิดจากประสบการณ์ การรู้คิด ความเชื่อ ความรู้สึก ที่มีต่อสิ่งต่างๆ หรือสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง และจะเป็นตัวกระตุ้นกำหนดทิศทางหรือแนวโน้มให้บุคคล แสดงพฤติกรรมตอบสนองในลักษณะที่ชอบหรือไม่ชอบ สนับสนุนหรือคัดค้าน

2. องค์ประกอบของทัศนคติ

การที่บุคคลจะมีทัศนคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบเป็นขั้นตอนซึ่งองค์ประกอบของทัศนคติจะมีอยู่ 3 องค์ประกอบ คือ (งามตา วนิชานนท์, 2534 : 212 - 213)

1. องค์ประกอบทางการรู้คิด (Cognitive Component) ทักษะคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จะต้องประกอบด้วยความรู้หรือความเชื่อที่บุคคลมีเกี่ยวกับเป้าหมายของทัศนคติ (attitude object) ที่อาจเป็นวัตถุ บุคคลหรือเหตุการณ์เป็นอันดับแรก และเป็นความรู้ที่มีทิศทางประกอบด้วย คือทิศทางที่ว่าสิ่งนั้นดีแล้ว มีคุณหรือมีโทษมากน้อยเพียงใด กล่าวคือ ถ้าบุคคลมีความรู้หรือความเชื่อว่าสิ่งใดดี มีคุณ ก็จะมีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งนั้น ซึ่งก็จะตรงข้ามกับถ้ามีความรู้มาก่อนว่าสิ่งใดเลว มีโทษ ก็จะมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อสิ่งนั้น

2. องค์ประกอบทางความรู้สึก (Affective Component) ทักษะคิตีมีลักษณะที่สำคัญคือ อารมณ์ของบุคคลเกี่ยวกับวัตถุทางทัศนคตินั้น ความรู้สึกของบุคคลก็จะต้องมีทิศทางด้วย ซึ่งหมายถึงความชอบความไม่ชอบสิ่งหนึ่ง หรือความพอใจไม่พอใจสิ่งหนึ่ง องค์ประกอบนี้จะสอดคล้องกับทิศทางขององค์ประกอบแรก กล่าวคือถ้าบุคคลเชื่อว่าสิ่งใดดีมีประโยชน์ บุคคลก็จะชอบและพอใจสิ่งนั้น ในทางตรงกันข้ามถ้าบุคคลเชื่อว่าสิ่งนั้นเลวหรือมีโทษ บุคคลก็จะไม่ชอบไม่พอใจสิ่งนั้น

3. องค์ประกอบทางการพร้อมกระทำ (Action Tendency Component) กล่าวคือเมื่อบุคคลมีความรู้เชิงประเมินค่า และมีความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบสิ่งนั้นแล้ว สิ่งที่สอดคล้องกันซึ่งติดตามมาคือความพร้อมที่จะกระทำการให้สอดคล้องกับความรู้สึกของตนต่อสิ่งนั้นด้วย

3. ทักษะคติต่อการสมรสและการใช้ชีวิตโสด

การสมรสเป็นรากฐานของการสร้างครอบครัวให้แก่สังคม และเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า การสมรสเป็นขั้นตอนหนึ่งที่สำคัญของการก้าวเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์ Erikson กล่าวว่า ความสมบูรณ์ของจิตใจผู้ใหญ่ คือ การได้รับการยอมรับ มีความเจริญเติบโต มีอาชีพที่เหมาะสม มีการสมาคมกับเพศตรงข้ามเพื่อการเลือกคู่ครองต่อไป การปรับตัวของผู้ใหญ่วัยนี้คือการเลือกคู่ครอง และการมีหน้าที่การงานที่เหมาะสม (นวลละออง สุภาผล, 2527 : 95 อ้างอิงมาจาก Erikson. n.d. อ้างใน รัชณี เบญจอนันต์ 2537 : 1) แสดงให้เห็นว่าพื้นฐานและความสมบูรณ์ของบทบาทการเป็นผู้ใหญ่สำหรับผู้หญิงนั้นอยู่ที่การสมรส อดีตที่ผ่านมาผู้หญิงนิยมที่จะแต่งงานหลังจากผ่านพ้นวัยเด็กไปเพียงไม่กี่ปี ทั้งนี้ด้วยเหตุผลที่ปลุกฝังกันว่าผู้หญิงมีหน้าที่อยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือน ปรมณิบัติสามีให้พึงใจ เมื่อยังไม่แต่งงานก็เป็นสมบัติของพ่อแม่ เมื่อแต่งงานแล้วก็ เป็นสมบัติของสามี มีหน้าที่เอาอกเอาใจสามีเพื่อให้สามีรักเอ็นดู ความรู้สึกอันนี้ทำให้พ่อแม่หลายคนในสมัยนั้นพยายามผลักดันให้บุตรสาวของตนอยู่ในความคุ้มครองของสามีโดยเร็วที่สุด เพื่อพ่อแม่จะได้นอนตาหลับ (ภัสตรา ภราดร (นามแฝง) 2522 : 5) ผู้หญิงจึงถูกอบรมสั่งสอนมาแต่อดีตให้มองเห็นความสำคัญของการสมรสและการมีครอบครัว

ปัจจุบันสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตมาก มีความเจริญเกิดขึ้นมากมายทั้งทางด้านวัตถุ วัฒนธรรมความเป็นอยู่ ประชากรเพิ่มมากขึ้น ความจำเป็นทางเศรษฐกิจมีมากขึ้น ทำให้สตรีจำนวนมากให้ความสนใจกับการทำงานมากกว่าการสมรส ดังจะเห็นได้จากสัดส่วนการอยู่เป็นโสดของสตรีไทยได้เพิ่มขึ้นโดยตลอด และจากงานวิจัยของ ภัทสร ลิมานนท์ (2529) ซึ่งได้ทำการศึกษาเรื่องทัศนคติเกี่ยวกับการสมรส พบว่า ผู้หญิงสมัยนี้ไม่จำเป็นต้องแต่งงานก็ได้ รวมทั้งรู้สึกว่าการแต่งงานและการมีครอบครัวทำให้เกิดภาระ ต้องการอยู่คนเดียวเป็นอิสระ ต้องการความก้าวหน้าในอาชีพการงาน และไม่ใช่เรื่องแปลกที่ผู้หญิงจะครองโสดตลอดไป รวมทั้งไม่กังวลกับการเป็นโสดของตน

การสมรส ในความหมายทางมานุษยวิทยา คือ การที่ชายและหญิงมีความสัมพันธ์ทางเพศกันโดยมีพิธีกรรมเป็นกลไก ประกาศให้สังคมรับรู้และยอมรับการมีเพศสัมพันธ์เพื่อประกันความเป็นปึกแผ่นของครอบครัวที่เกิดตามมาหลังการสมรส การสมรสเป็นรูปแบบทางวัฒนธรรม เป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับเรื่องเพศ โดยเฉพาะเป็นเรื่องของความสិวิไลซ์ในการสมรส ซึ่งทำให้มนุษย์มีการสมรสต่างไปจากสัตว์อย่างเห็นได้ชัด (นิยพรรณ วรรณศิริ , 2528 : 59)

การสมรสจึงเป็นการเริ่มต้นของการตั้งครอบครัว ถึงแม้ว่าจะประกอบด้วยการสัมพันธ์ทางเพศเป็นหลัก แต่การสมรสก็ไม่ใช่นิยามความถึง การมีความสัมพันธ์ทางเพศ (Sexual Intercourse) เพียงอย่างเดียว แต่ยังมีปัจจัยที่มาเกี่ยวข้องที่จะทำให้ชายหรือหญิงตัดสินใจทำการสมรสกัน 3 ประการด้วยกันคือ (Dixon, 1971 อ้างใน ภัทสร ลิมานนท์ , 2529 : 82)

1. การมีคู่ที่เหมาะสมกันให้เลือก (Availability of Mates) ซึ่งสิ่งนี้จะถูกกำหนดโดยอัตราส่วนทางเพศ (Sex Ratios) ในกลุ่มประชากรในวัยแต่งงาน รวมทั้งจะถูกกำหนดโดยวิธีการเลือกคู่ เช่น โดยสมัครใจ หรือโดยแบบคลุมถุงชน

2. ความสะดวกและความเป็นไปได้ที่จะให้มีการแต่งงานเกิดขึ้น (Feasibility of Marriage) ซึ่งจะถูกกำหนดโดยเงื่อนไขทางการเงิน การจัดหาที่อยู่อาศัยภายหลังการแต่งงาน

3. ความปรารถนาของบุคคลที่จะแต่งงาน (Desirability of Marriage) ซึ่งจะถูกกำหนดโดยการประเมินผลได้ผลเสียที่ตนจะได้รับจากการแต่งงาน

ค่านิยมที่ให้คุณค่าต่อการสมรส เป็นการยอมรับและเชื่อถือกันในสังคม ดังนั้นจึงยังมีพลังและมีอำนาจที่จะชักจูงให้คนในสังคมได้ปฏิบัติตามและก็ไม่สามารถจะปฏิเสธค่านิยมดังกล่าวได้ง่ายนัก (รัตติกร สุนารทพิน, 2536 : 9) การสมรสจึงมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่แน่นอน คือ

1. เพื่อการรับรู้และการยอมรับความสัมพันธ์ทางเพศของมนุษย์
2. เพื่อผลิตสมาชิกใหม่ให้สังคม
3. เพื่อการร่วมมือกันในทุกๆ ทาง เช่น เศรษฐกิจ การปกครอง ความสัมพันธ์ในหมู่เครือญาติ
4. เพื่อสร้างสถาบันครอบครัว โดยมีบุคคล 2 เพศอยู่ร่วมกัน และทำหน้าที่ของสถาบันครอบครัว

จากงานวิจัยที่ผ่านมา พบว่า มีสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรมกรสมรสหลายประการด้วยกัน เช่น ผู้หญิงต้องการเลื่อนฐานะของตนเองให้ดีขึ้นภายหลังการแต่งงาน จึงชะลอเวลาตัดสินใจที่จะยังไม่แต่งงาน ขณะเดียวกันก็พยายามแสวงหาคู่ ซึ่งมีสถานภาพทางเศรษฐกิจที่เท่าเทียมกับตน หรือที่ดีกว่า และความต้องการเลือกให้ได้คู่ที่มีความเหมาะสมและไปกันได้ก็เป็นเรื่องสำคัญ ที่จะทำให้ผู้หญิงยุคใหม่ต้องใช้เวลาในการพิจารณามากขึ้น และหันมาใช้ชีวิตโสดมากขึ้น

ดังนั้น ทศนคติต่อการสมรส จึงหมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่มีต่อการตัดสินใจเรื่องการสมรส ซึ่งอาจจะเหมือนหรือแตกต่างกัน โดยมีปัจจัยหลายอย่างเข้ามาเกี่ยวข้องในการศึกษาทัศนคติของสตรีโสดที่มีต่อการสมรสครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาถึงความเข้าใจและความรู้สึกของสตรีที่มีต่อการสมรส ทั้งที่เกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจในการสมรส สภาพที่บุคคลต้องเผชิญในชีวิตสมรส ซึ่งคาดว่าความแตกต่างในทัศนคติที่มีต่อการสมรสระหว่างสตรีโสดกับสตรีที่สมรสแล้วน่าจะมีทัศนคติที่ต่างกันและมีผลต่อการตัดสินใจอยู่เป็นโสดของสตรีด้วย

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการสนับสนุนทางสังคม

1. ความหมายและคำจำกัดความ

คำว่า เครือข่ายทางสังคม (Social Network) และคำว่า การสนับสนุนทางสังคม (Social Support) คำสองคำนี้บ่อยครั้งที่มีการนำไปใช้ทดแทนกัน จนอาจกล่าวได้ว่า เครือข่ายทางสังคมและการสนับสนุนทางสังคม เป็นด้านมุมที่แตกต่างกันของปรากฏการณ์ทางสังคมอันเดียวกัน (กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์, 2535 : 170)

ลิน (Lin 1986 อ้างใน Streeter and Flankin, 1992 : 81) อธิบายว่า ปัจเจกบุคคลมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับสภาวะแวดล้อมทางสังคมได้ 3 ระดับ คือ

1. ระดับชุมชน โดยผ่านกลไกบูรณาการทางสังคม (Social integration)
2. ระดับเครือข่ายทางสังคม โดยผ่านการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและการแลกเปลี่ยนทางสังคม

เปลี่ยนทางสังคม

3. ระดับสัมพันธภาพที่ใกล้ชิด โดยการที่บุคคลมีความใกล้ชิดสนิทสนม การแสวงหาคำแนะนำและการชี้แนะเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ส่วนตัวของเขา

เครือข่ายทางสังคมจึงเป็นการเชื่อมโยงของบุคคลหนึ่งกับอีกคนหนึ่ง โดยมีการปฏิสัมพันธ์กัน หรือมีการแลกเปลี่ยนกันในเรื่องต่าง ๆ

ซิดนีย์ คอบบ์ (Cobb 1976, : 300 อ้างใน สุภัสตรา เก้าประดิษฐ์, 2535 : 13) อธิบายว่า การสนับสนุนทางสังคม หมายถึง การที่บุคคลได้รับข้อมูลข่าวสาร ที่บ่งชี้ให้เขาเชื่อได้ว่า ยังมีคนรัก มีคนดูแลเอาใจใส่ มีคนยกย่องเห็นคุณค่า และรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และมีความผูกพันเอื้ออาทรต่อกันในสังคม

เบนจามิน เอช.กอทท์เลียบ (Gottlieb, 1982 : 32 อ้างใน สุภัสตรา เก้าประดิษฐ์, 2535 : 32) ให้ความหมายว่า การสนับสนุนทางสังคมเป็นผลที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ของบุคคล ซึ่งอยู่ในเครือข่ายทางสังคมที่มีโครงสร้างแน่ชัด ปฏิสัมพันธ์นี้เป็นการมีส่วนร่วมของบุคคลที่เกี่ยวข้อง และเป็นการแลกเปลี่ยนทรัพยากรกับบุคคลที่รู้จักคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี

บุญเยี่ยม ตระกูลวงศ์ (2528 : 567) ให้ความหมายของการสนับสนุนทางสังคมไว้ โดยใช้คำว่า “แรงสนับสนุนทางสังคม” หมายถึง สิ่งที่ได้รับแรงสนับสนุนได้รับการช่วยเหลือด้านข่าวสาร ข้อมูล วัตถุประสงค์ สิ่งของหรือการสนับสนุนด้านจิตใจจากผู้ให้การสนับสนุน ซึ่งอาจเป็นบุคคลหรือกลุ่มแล้วมีผลทำให้ผู้รับนำไปปฏิบัติในทิศทางที่ผู้รับต้องการ

จินตนา ยูนิพันธ์ (2529 : 4) กล่าวว่า การสนับสนุนทางสังคมนั้นเป็นการวิจัยทางจิตวิทยาสังคมที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมมนุษย์ การดำรงชีวิตอยู่ในสังคมต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีการช่วยเหลือ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้สึกต่างๆ ซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดความรู้สึกมั่นคง เป็นที่รัก เป็นที่ต้องการ เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่เป็นภาวะวิกฤตหรือมีความเครียดเกิดขึ้น การสนับสนุนทางสังคมที่เพียงพอจากแหล่งสนับสนุนที่บุคคลนั้นมีอยู่ จะช่วยบรรเทาความรุนแรง หรือเป็นการป้องกันไม่ให้ความเครียดนั้นมากกระทบจนเกิดความผิดปกติ

กิติพัฒน์ นนทปัทมดุษย์ (2535 : 170) สรุปความหมาย การสนับสนุนทางสังคม หรือแรงสนับสนุนทางสังคม หรือการเกื้อกูลทางสังคม ว่า การที่บุคคลในสังคมได้รับความรัก ความเอาใจใส่ เห็นคุณค่า ได้รับการยกย่อง มีความผูกพันซึ่งกันและกัน มีความรู้สึกเป็นส่วน

ร่วมในสังคมเดียวกัน มีการให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ เช่น การให้คำแนะนำ การให้สิ่งของ การประเมินเพื่อให้ปรับปรุงให้ดีขึ้น การให้ความช่วยเหลือโดยมาเป็นแรงงาน ให้ความเห็น ให้ข้อมูลข่าวสาร การสนับสนุนทางสังคมมีผลต่อภาวะจิตใจ อารมณ์ มีขอบเขตครอบคลุมทั้ง การให้และการรับจากบุคคลในครอบครัว อาทิ บิดามารดา ญาติพี่น้อง และจากเพื่อนฝูง เพื่อนนักเรียน เพื่อนบ้าน เพื่อนที่ทำงาน ครูอาจารย์ คนในชุมชน บุคลากรวิชาชีพต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

ในการศึกษาเรื่องนี้ ผู้วิจัยจึงสรุปความหมายของเครือข่ายทางสังคมของสตรีโสดว่า หมายถึง การที่สตรีโสดมีการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ มีการแลกเปลี่ยนสิ่งของ ข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งได้รับความรัก ความเป็นเพื่อน ความอบอุ่นทางจิตใจ และความช่วยเหลืออื่น โดยยามที่ต้องการ

2. หลักการและองค์ประกอบของการสนับสนุนทางสังคม

หลักการสำคัญของการสนับสนุนทางสังคม จะประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้ (บุญเยี่ยม ตระกูลวงศ์ , 2528 : 594)

1. จะต้องมีการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ให้และผู้รับการสนับสนุน

2. ลักษณะของการติดต่อสื่อสารนั้น จะต้องประกอบด้วย

- ข้อมูลข่าวสาร มีลักษณะที่ผู้รับเชื่อว่ามีใจเอาใจใส่ และมีความรักความหวังดีในตนอย่างจริงใจ

- ข้อมูลข่าวสารมีลักษณะที่ผู้รับเชื่อว่า เขาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและสามารถทำประโยชน์แก่สังคม โดยปัจจัยนำเข้าของแรงสนับสนุนอาจอยู่ในรูปข้อมูล ข่าวสาร วัสดุ สิ่งของหรือจิตใจ

3. จะต้องช่วยให้ผู้รับได้บรรลุถึงจุดหมายที่เขาต้องการ

3. แหล่งการสนับสนุนทางสังคม

สำหรับแหล่งที่มาของการสนับสนุนทางสังคมนั้น อูบล นิวัติชัย (2527 : 285) ได้อ้างแนวคิดของ Kaplan ในการจำแนกกลุ่มบุคคล ซึ่งเป็นแหล่งของการสนับสนุนทางสังคมไว้เป็น 3 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มผู้มีความผูกพันกันตามธรรมชาติ ประกอบด้วยบุคคล 2 ประเภท คือ ประเภทหนึ่ง เป็นบุคคลที่อยู่ในครอบครัวสายตรง (Kin) ได้แก่ ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ ลูก หลาน กับอีกประเภทหนึ่งเรียกว่า ครอบครัวใกล้ชิด (Kintn) ได้แก่ เพื่อนฝูง เพื่อนบ้าน ผู้รู้จักคุ้นเคย คนในที่ทำงานเดียวกัน

2. องค์กรและสมาคมที่ให้การสนับสนุน หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มาร่วมตัวกันเป็นหน่วย เป็นชมรม สมาคม ซึ่งไม่ใช่กลุ่มที่รวมตัวโดยกลุ่มวิชาชีพ

3. กลุ่มผู้ช่วยเหลือวิชาชีพ หมายถึง บุคคลที่อยู่ในวงการส่งเสริมป้องกันรักษา และฟื้นฟูสมรรถภาพของประชาชนโดยอาชีพ

ภัทรพงศ์ ประกอบผล (2534 : 41 - 45 อ้างถึง Mc Elveen) กล่าวถึงเรื่องแหล่งสนับสนุนทางสังคมว่า ครอบครัวและญาติพี่น้องเป็นแหล่งสนับสนุนทางสังคมที่มีความสำคัญและใกล้ชิดกับบุคคลมากที่สุด โดยจะมีการติดต่อกันบ่อยครั้ง มีโอกาสแลกเปลี่ยนสิ่งของบริการ ข้อมูล ข่าวสาร และช่วยเหลือในการแก้ปัญหา และตัดสินใจซึ่งกันและกัน รองลงมาจะเป็นกลุ่มเพื่อน อย่างไรก็ตาม ความต้องการการสนับสนุนทางสังคมจากแหล่งต่างๆ จะขึ้นอยู่กับภาวะสุขภาพและความต้องการของบุคคลเป็นสำคัญ

ในส่วนระดับของการสนับสนุนทางสังคม ก๊อตเลียบ (Gottlieb, 1985 อ้างใน คณิงนิจ สมบูรณ์, 2539 : 33 - 34) ได้แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ

1. ระดับกว้าง (Macro Level) เป็นการเข้าร่วมในสังคม พิจารณาจากความสัมพันธ์กับสถาบันในสังคม การเข้าร่วมกับกลุ่มต่างๆ ด้วยความสมัครใจ
 2. ระดับกลุ่มเครือข่ายหรือระดับกลาง (Mezzo Level) เป็นการเน้นถึงบุคคลที่มีความสัมพันธ์กันอย่างสม่ำเสมอ เช่น กลุ่มเพื่อน ชนิดของการสนับสนุนในระดับนี้ เช่น การให้คำแนะนำ การช่วยเหลือด้านวัสดุ ความเป็นมิตร การสนับสนุนทางอารมณ์และการยกย่อง
 3. ระดับลึก (Micro Level) เป็นความสัมพันธ์ของบุคคลที่มีความใกล้ชิดกันมากที่สุด โดยมีความเชื่อว่า คุณภาพของความสัมพันธ์มีความสำคัญมากกว่าปริมาณ บุคคลในระดับนี้ได้แก่ สามี ภรรยา สมาชิกในครอบครัว ตลอดจนคนรัก เป็นการให้การสนับสนุนทางจิตใจ การแสดงออกถึงความรัก ความห่วงใย
- ชนิดของการสนับสนุนทางสังคม

คอบบ์ (Cobb 1976 : 300 - 301 อ้างใน คณิงนิจ สมบูรณ์ , 2539 : 29 - 30) ได้แบ่งการสนับสนุนทางสังคมออกเป็น 3 ชนิด คือ

1. การสนับสนุนทางสังคมด้านอารมณ์ เป็นข้อมูลที่จะบอกให้บุคคลเชื่อว่า เขาได้รับความรักและการดูแลเอาใจใส่ ซึ่งมักจะได้รับความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดและมีความผูกพัน
2. การสนับสนุนทางสังคมด้านการยอมรับ และเห็นคุณค่า เป็นข้อมูลที่บอกให้ทราบว่า บุคคลนั้นมีคุณค่า บุคคลอื่นยอมรับและเห็นคุณค่านั้นด้วย

3. การสนับสนุนทางการเป็นส่วหนึ่งของสังคม เป็นข้อมูลบอกให้ทราบว่าบุคคลนั้นเป็นสมาชิกหรือเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายสังคม มีความผูกพันและมีส่วนร่วมซึ่งกันและกัน

จาacobson (Jacobson , 1986 : 250 - 264) แบ่งการสนับสนุนทางสังคมออกเป็น

1. การสนับสนุนทางด้านอารมณ์ (Emotional Support) คือ พฤติกรรมที่ทำให้รู้สึกสบายใจ และเชื่อว่ามีบุคคลยกย่องเคารพนับถือ รัก หรือพฤติกรรมอื่นๆ ซึ่งแสดงถึงความเอาใจใส่และความมั่นใจ

2. การสนับสนุนทางด้านสติปัญญา (Cognitive Support) คือ ความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร คำแนะนำที่ช่วยให้บุคคลเข้าใจสิ่งต่างๆ และสามารถปรับตัวได้กับความเปลี่ยนแปลง

3. การสนับสนุนด้านสิ่งของ (Materials Support) คือ สิ่งของ และบริการต่างๆ ช่วยแก้ปัญหาบางอย่างได้

คอนเวล (Cronewelt , 1968 อ้างใน ยุวดี กฤษวัฒนาภรณ์ , 2537 : 53) แบ่งการสนับสนุนทางสังคมออกเป็น 4 ชนิด คือ

1. การสนับสนุนด้านอารมณ์ เป็นความรู้สึกเห็นอกเห็นใจ ดูแลเอาใจใส่มีความรักความผูกพัน

2. การสนับสนุนด้านการยอมรับและเห็นคุณค่า เป็นการประเมินเปรียบเทียบพฤติกรรม เช่น การเห็นพ้อง การรับรอง การให้ข้อมูลย้อนกลับ เพื่อนำไปใช้ในการประเมินตนเองหรือเปรียบเทียบตนเองกับผู้อื่นที่อยู่ในสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกัน ทำให้เกิดความมั่นใจ

3. การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร เป็นการให้ข้อมูล คำแนะนำ ข้อเท็จจริง แนวทางเลือกหรือแนวทางปฏิบัติ สามารถนำไปใช้แก้ปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ได้

4. การสนับสนุนด้านสิ่งของ การเงินหรือแรงงาน เป็นการช่วยเหลือโดยตรงต่อความจำเป็นของตน เช่น เงินทอง แรงงานหรือเวลา เป็นต้น

ในการศึกษาเครือข่ายทางสังคมของสตรีโสดครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงการได้รับการสนับสนุนทางสังคมในด้านอารมณ์ ด้านการยอมรับและเห็นคุณค่า จากครอบครัวและเพื่อนของสตรีโสด ว่าจะมีผลต่อการตัดสินใจใช้ชีวิตโสดของสตรีโสดในรูปแบบต่างๆ อย่างไร

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ภัสสร ลิมานนท์ (2529) ศึกษาทัศนคติ และค่านิยมของสตรีไทยเกี่ยวกับการสมรส กลุ่มตัวอย่าง เป็นสตรีโสด ไร้ราชการ รัฐวิสาหกิจและหน่วยงานเอกชนในกรุงเทพมหานคร จำนวน 1,004 คน พบว่า อายุและระดับการศึกษา มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจสมรส โดยผู้ที่มีการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีจะมีทัศนคติที่ยึดประเพณีนิยมแบบเก่า ที่เชื่อว่าหน้าที่และบทบาทของสตรีคือการแต่งงานและการรับผิดชอบงานภายในบ้าน และพบว่าอายุที่เหมาะสมสำหรับการสมรส ชายควรอยู่ในช่วงอายุ 26 - 30 ปี สำหรับหญิงนั้นควรอยู่ในช่วงอายุ 21 - 25 ปี และถ้ามีอายุเกิน 35 ปี แล้วก็ไม่ควรแต่งงาน ผู้ที่มีการศึกษาระดับปริญญาโทหรือปริญญาเอก จะเป็นผู้ที่มีทัศนคติค่อนข้างเปิดกว้างและยอมรับการเปลี่ยนแปลงในเรื่องประเพณีนิยมได้ค่อนข้างสูง และมีความเห็นว่าอายุของสตรีที่ไม่ควรแต่งงานควรจะให้โอกาสถึง 40 ปี

นิภาวรรณ กิริยะ (2534) ศึกษาเปรียบเทียบการเห็นคุณค่าในตนเองของสตรีโสดและสตรีที่สมรสแล้ว กลุ่มตัวอย่างเป็นสตรีโสดที่มีอายุ 30 ปี ขึ้นไป ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า สตรีโสดที่อยู่เป็นโสดด้วยความสมัครใจมีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่าสตรีโสดที่อยู่เป็นโสดโดยไม่สมัครใจ และสตรีโสดที่มีอายุในช่วง 30 - 44 ปี มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่าสตรีโสดที่อยู่ในช่วงอายุ 45 - 54 ปี และ 55 ปี ขึ้นไป ส่วนสตรีโสดที่มีระดับการศึกษาชั้นปริญญาตรีหรือสูงกว่ามีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่าสตรีโสดที่มีระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อรวิวีร์ กิรติเสถียร (2534) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเครียดในการอยู่เป็นโสดของสตรี โดยศึกษากับกลุ่มพยาบาล พบว่า สตรีที่มีการเชื่ออำนาจในตนเอง มีความเครียดอันเกิดจากความอ้างว้าง ความเหงา และความต้องการทางเพศสูงกว่าสตรีที่เชื่ออำนาจนอกตน ขณะที่สตรีที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคม จะมีความเครียดอันเกิดจากความอ้างว้างต่ำ

วรารัตน์ กิตติรักษนนท์ (2536) ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างความสุขในชีวิตสมรส พฤติกรรมเผชิญความเครียด ปัจจัยบางประการทางชีวิสังคม สิ่งแวดล้อมและบุคลิกภาพของสตรีที่สมรสแล้ว กลุ่มตัวอย่าง คือ พยาบาลโรงพยาบาลศิริราช จำนวน 200 คน พบว่า สตรีที่แต่งงานแล้วจะมีความเชื่ออำนาจในตนแตกต่างกัน ซึ่งไม่มีผลต่อการเผชิญความเครียด ในรูปแบบการแสดงพฤติกรรมเชิงบวก ซึ่งจะเห็นได้ว่า ไม่ว่าสตรีจะมีความเชื่ออำนาจในตนระดับใด ก็จะมีโอกาสแสดงพฤติกรรมไม่แตกต่างกัน ในระหว่างคู่สมรส แต่พบว่าความเชื่ออำนาจภายในตน เป็นตัวแปรที่มีบทบาทหรือมีอิทธิพลต่อความสุขในชีวิตสมรสของสตรีได้

รัตติกกร สุনারทพิน (2536) ศึกษาภาพลักษณ์ผู้หญิงโสดในสังคมไทย พบว่าผู้หญิงโสดส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในครัวเรือนที่มีสมาชิกอยู่คนเดียวและในเขตเมือง ผู้หญิงโสดมีส่วนในการทำงานมากกว่าผู้หญิงที่สมรสแล้ว และส่วนใหญ่มีทัศนคติว่าการศึกษาและการทำงานเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิต

ในด้านความสัมพันธ์ทางเพศและบทบาทของแม่และภรรยา ส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อการมีเพศสัมพันธ์ แต่ไม่เห็นความจำเป็นในการเป็นแม่และภรรยา ส่วนใหญ่ตัดสินใจและดำรงชีวิตโสดบนความพึงพอใจของตนเอง

รัชนี เบญจฉนัง (2537) ศึกษาปัจจัยบางประการที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจในชีวิตของสตรีโสด พบว่า ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 36 - 45 ปี มีการศึกษาในระดับปริญญาตรีมากที่สุด ส่วนรูปแบบของการอยู่เป็นโสดนั้นมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความพึงพอใจในชีวิตโสด และสตรีโสดที่มีรูปแบบของการอยู่เป็นโสดโดยสมัครใจ มีความพึงพอใจในชีวิตสูงกว่าสตรีโสดที่มีรูปแบบของการอยู่เป็นโสดโดยไม่สมัครใจ ทั้งนี้เนื่องมาจากสตรีโสดให้ความสำคัญต่อสิ่งอื่นมากกว่าการหาคู่ครอง กล่าวคือให้ความสำคัญต่อการศึกษา การทำงาน การเสริมสร้างฐานะความเป็นอยู่ของตน การมีอิสระในชีวิตส่วนตัว อารมณ์และสังคม มีความมั่นใจในตนเอง จึงทำให้มีความพึงพอใจในชีวิตโสดสูงกว่า

การสนับสนุน ทางสังคม พบว่า ส่วนใหญ่มีการสนับสนุนทางสังคมในระดับปานกลาง และสตรีโสดที่มีการสนับสนุนทางสังคมสูง จะมีความพึงพอใจในชีวิตโสดสูงกว่าสตรีโสดที่มีการสนับสนุนทางสังคมต่ำกว่า ทั้งนี้เนื่องมาจากการสนับสนุนทางสังคมทำให้บุคคลได้รับการตอบสนองความต้องการพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ได้รับความดูแลเอาใจใส่ เคารพยกย่องให้ความเชื่อถือ รู้สึกมีคุณค่าในตนเอง และทำให้บุคคลมีความปกติสุข ทำให้เกิดความรู้สึกพึงพอใจในชีวิต

จากงานวิจัยที่กล่าวมา สรุปได้ว่า ระดับการศึกษา งานอาชีพ และลักษณะทางจิตใจบางประการมีความสัมพันธ์ต่อการตัดสินใจเป็นโสด หรือทำให้สตรีมีความพึงพอใจที่จะใช้ชีวิตโสดมากกว่าการแต่งงาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีส่วนใหญ่ ซึ่งผู้วิจัยได้นำไปใช้ในการกำหนดตัวแปรในการวิจัยครั้งนี้

2.7 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

จากแนวคิดทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่กล่าว ผู้วิจัยจึงนำมากำหนดตัวแปรและกรอบแนวคิดสำหรับใช้ในการวิจัย ดังนี้

1. ตัวแปรปัญหา กำหนดให้ทัศนคติต่อการสมรส การเห็นคุณค่าในตนเอง การเชื่ออำนาจในตน และเครือข่ายทางสังคมของสตรีโสดเป็นตัวแปรปัญหา
 2. ตัวแปรอิสระ กำหนดตัวแปรอิสระ 3 กลุ่ม ดังนี้
 - 2.1 ตัวแปรชีวสังคม ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ การอยู่อาศัย
 - 2.2 ตัวแปรด้านจิตใจ ได้แก่ ทัศนคติต่อการสมรส การเห็นคุณค่าในตนเอง และการเชื่ออำนาจในตน
 - 2.3 ตัวแปรด้านสังคม ได้แก่ การสนับสนุนทางสังคม
 3. ตัวแปรตาม กำหนดให้รูปแบบการใช้ชีวิตโสด ได้แก่ การเป็นโสดชั่วคราว การเป็นโสดถาวร การเป็นโสดโดยสมัครใจและการเป็นโสดโดยไม่สมัครใจเป็นตัวแปรตาม
- สรุปกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัยปรากฏในแผนภูมิที่ 2.3

แผนภูมิที่ 2.3 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

